

Avajaispuhe Kotikielen Seuran vuosikokouksessa 14. maaliskuuta 1952

Kotikielen Seuran päättäessä tänään neljännen vuosisataneljänneksensä ensimmäisen toimivuoden voi olla paikallaan taas kerran kysyä, mikä on tämän seuran asema ja olemassaolo-oikeutus muiden saman alan järjestöjen joukossa Suomen pääkaupungissa.

Yksityiskeskusteluissa kuulee joskus epäilävän, tarvitaanko Kotikielen Seuran taipaista järjestöä, jonka ohjelman voi tulkita kokonaisuudessaan sisältyvän eräiden suurempien ja vakavaraisempien tieteellisten yhdistysten ja laitosten varsinaisiin tehtäviin. On myönnettävä, että tällaiseen epäilykseen olisi aihetta, mikäli pidetään silmällä Kotikielen Seuran sääntöjen 1. pykälässä mainittua seuran työalan määritelmän alkuosaa, jonka mukaan »Kotikielen Seuran tarkoituksena on kerätä ja selvittää kaikkea, mikä voi edistää suomen kielen tunteamista ja sen käyttöä». Tällaisista tarkoituksiperistähän vastaavat meillä toisaalta Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Suomalais-ugrilainen Seura sekä Sanakirjasäätiö ja sen yhteydessä toimiva »Suomen suku»-tutkimuslaitos, toisaalta — mitä suomen kielen käytön vaalimiseen tulee — nykyisin lähinnä Suomen Akatemian kielitoimisto. Mutta tällöin unohdetaan, että Kotikielen Seuran tarkoituksena sääntöjensä saman 1. pykälän loppuosan mukaan on ja on aina

ollut myös »virittää ja vireillä pitää suomen kielen tutkimisen harrastusta yliopistonuorisossa». Ja tämä tarkoitus ei semmoisenaan sisälly minkään edellä mainitun tai muunkaan seuran taikka laitoksen erikoisohjelmaan. Tähän seikkaan perustuukin nähdäkseni Kotikielen Seuran sekä teoreettinen että käytännöllinen tarpeellisuus.

Suomen kielen tutkimisen harrastuksen virittämistä yliopistonuorisossa seuramme on, kuten tunnettua, yrittänyt toteuttaa varta vasten »Virittäjäksi» nimitettyä aikakauslehteä julkaisemalla. Onko tämän aikakauslehden toiminta toivottavassa määrin kohdistunut nimenomaan yliopistonuorisoon, siitä voidaan varmaan olla eri mieltä. Mutta tosiasia on, että Virittäjä on olemassaolonsa 55 vuotena julkaissut ohjelmansa mukaista tekstiä noin 15.600 sivua, siis — sanokaamme havainnollisuuden vuoksi — kaikkiaan 15 Lönnrotin sanakirjan osan suuruista nidettä eli keskimäärin noin 280 sivua vuodessa.

Jotta tämä näin suureksi paisunut artikkelien, tiedonantojen ja ainesjulkaisujen aarnio saataisiin paremmin tutkijain ulottuville, on nyt toimitettu *Virittäjän 50 ensimmäisen vuosikerran sisällysluettelo* sana- ja asiahakemistoinen. Tämä apuneuvo, joka korvaa 3 aikaisempaa, 40:een vuosikertaan ulottuvaa erillistä luetteloa, oli tarkoitus

saada julki jo vuosi sitten Kotikielen Seuran 75-vuotisjuhlaiksi, mutta työ on eri syistä viivästynyt, niin että ensimmäiset luettelon kappaleet ovat valmistuneet vasta tähän vuosikokoukseen. Tämän paljotoisen, asian-tuntemusta ja suurta tarkkuutta kysyneen tutkimusvälineen ovat laatineet professori ERKKI ITKONEN, jonka käsialaa ovat kirjoitus- ja sanahakemistot, tohtori PERTTI VIRTARANTA, joka on tehnyt kielitieteellisen asiahakemiston, ja maisteri REINO PELTOLA, joka on lisännyt luettelon aikakauslehtemme edeltäjien, Kotikielen Seuran (vv. 1883 ja 1886 ilmestyneiden) kahden Virittäjä-nimisen albumijulkaisun sisällystä koskevat tiedot sekä viimeistellyt koko luettelon painatuskuntoon. 50-vuotisluektion aikaansaaminen on tuottanut nykyoloissa Virittäjän toimitukselle suuria taloudellisia vaikeuksia, joita ei vielä työn valmistuessaakaan ole kokonaan voitettu. Toimitus uskoo kuitenkin tällä — tekisi mieli sanoa — uhkarohkealla yritteliäisyydellään tehneensä tervetulleen palveluksen suomen kielen ja sen lähialojen tutkimukselle.

Mutta palatkaamme vielä Kotikielen Seuran tehtävään nimenomaan yliopistonuorison äidinkielen tutkimusharrastusten edistäjänä. Kuten tunnettua, tämä seura oli perustamisestaan asti aina 1920-luvun jälkipuoliskolle saakka nimenomaan ylioppilasyhdistys, joka toimi yliopiston rehtorin valvonnan alaisena, ja vasta v. 1927 hyväksytyjen uusien sääntöjensä¹ mukaan siitä tuli yhdistysrekisteriin merkitty varsinainen kansalaisjärjestö: tällöinkin sentään sen sääntöjen 1. pykälä yliopistonuorison kohdistuvasta toiminnasta puhuvine kohtineen säilytettiin entisellään, samoin se määräs, että seuran esimiehenä on oleva joku yliopiston opettaja. Vaikka näin ollen seuran niin sanoakseni »nuoriseuraluonne» on säännöissä virallisesti määritely ja vaikka siis asiallisetkin syyt vaatisivat seuraa keskittymään lähinnä nuorison harrastusten elvyttämiseen ja ylläpitämiseen,

on käytännössä usein saattanut näyttää siltä, kuin Kotikielen Seura sittenkin olisi enemmän »vanhojen partojen» kuin opiskelevan nuorison yhteenliittymä. Tähän on saattanut osaltaan vaikuttaa sekin seikka, että seuran sihteeriksi, jonka hartioilla ohjelman hankinnan velvollisuus ensi sijassa joutuu olemaan, on helposti ymmärrettävistä tarkoituksenmukaisuussyistä viime vuosikymmeninä vakiintuneen tavan mukaan koetettu saada henkilö, jolla on ollut tilaisuus hoitaa tointaan useita vuosia peräkkäin, ja tällöin vaali on ymmärrettävästi osunut jo pohjaopintonsa päättäneisiin ja Helsingissä vakinaisemmin kuin ylioppilaat asuviin henkilöihin; näin ollen sihteeri hiukan vanhempaan ikäluokkaan kuuluu on ollut vaarassa menettää ja ehkä menettänytkin läheisen kosketuksen varsinaiseen opiskelijanuorison. Nähtävästi juuri se seikka, etteivät nuoret ole tunteneet oikein kotiseksi oloaan seurassamme, johti helmikuussa 1950 erityisen Kotikielen Seuran »ylioppilaskerhon» perustamiseen. Tämä toimenpide oli sinänsä ilahduttava virkeyden todiste, ja kerho onkin ainakin ensimmäisenä vuotenaan toiminut vilkkaasti. Tekisi kuitenkin mieli lausua se toivomus, että kerhon olemassaolo ei aiheuttaisi sen erheellisen käsityksen leviämistä nuorten keskuuteen, että Kotikielen Seura »itse» todella muka on jokin ikämiesten kerho. On painokkaasti tähdennettävä sitä tärkeää tosiasiaa, että Kotikielen Seura on tarkoitettu olemaan nimenomaan nuorten yhteenliittymä ja että juuri se seikka takaa seurallemme oman paikkansa muiden saman alan yhdistysten joukossa. Olisi varmaan syytä tietoisesti ohjata seuran toimintaa sellaisiin uumiin, että siitä tarpeeton jäykkyys ja juhllisuus häviäisi ja sen kokousten ohjelmissa tulisi entistä enemmän sijaa myös nuorekkaan välittömille ja tunteeseenkin vetoaville esiintymisille. Tässä suhteessa voisi odottaa piristävää vaikutusta esim. viime aikana suuresti elpyneen lau-

¹ Julkaistu Vir. 1927 s. 384—.

suntaharrastuksen ja tyylikysymysten käsittelyn alalta; niinikään magnetofonikojeen käyttö tarjoaa varmaan, kuten jo viimevuotinen maisteri Lauri Simonsuuren esitelmä seurassamme todisti, lähiaikoina mahdollisuuksia eloisan, värikkään, nuori-soakin puoleensa vetävän esitysaineiston hankkimiseen. Entiseen hyvään tapaan on niinikään syytä antaa laudatur-kirjoitelmain laatijoille tilaisuuksia tutkielmiensa päätulosten esittelemiseen seuran kokouksissa. Ei ole käsittäkseni mitään syytä pelätä, ettei nykyajan suomenopiskelijoissa riittäisi voimia tällaisen oman erikoisyhdistyksensä ylläpitämiseen; onhan heitä monin verroin enemmän kuin esim. August Ahlqvistin aikoina, ja suurilukuisessa joukossa on varmasti aina myös todella kyvykkäitä ja harrastavia henkilöitä — heidät on vain osattava vetää mukaan.

Mainitsin *magnetofonin*. Tässä yhteydessä on aihetta iloiton todeta, että SKS on muutama viikko sitten saanut omakseen uudenaikaisen äänitysauton, jonka lahjoittaja on tarkoittanut paitsi Kansanrunousarkiston folkloristisiin myös Sanakirjasäätiön kielitieteellisiin keräystöihin käytettäväksi. Näin ollen on olemassa aivan uudet mahdollisuudet sen kielennäytteitä sisältävän äänilevyarkiston kartuttamiseen, joka Kotikielen Seuran ja Sanakirjasäätiön yhteistyöllä saatiin aikaan 1930-luvun loppulla pidettyjen ns. kulttuuriarpajaisten voittovarojen turvin. — Magnetofonin avulla on kokonaisuudessaan kerätty myös se Päijänteen seudun hämäläismurteiden kielennäytekokoelma »Sana ei sammaloidu», jonka kahdesta aikaisemmasta murrenäytejulkaisustaan tunnettu taitava ja tarmokas kenttäkerääjä tohtori P. VIRTARANTA on äskettäin saanut käsikirjoituksena valmiiksi ja joka niinikään Werner Söderström Osakeyhtiön kustantamana ennen pitkää pääsee julkisuuteen. Kuten tunnettua, vasta magnetofonin avulla talteen saadut kielennäytteet vastaavat korkeimpia vaatimuksia esim. lauseopin tutkimusaineistona.

Keräystöistä puhuttaessa on tässäkin ehkä syytä muistuttaa, että 28. maaliskuuta 1952, siis tasan 2 viikon päästä, tulee kuluneeksi 25 vuotta Sanakirjasäätiön sanatieto- ja -tiedustelulehden »*Sanastajan*» 1. numeron ilmestymisestä. Tämä vaatimaton julkaisu, Eemil Nestor Setälän ja maisteri Toivo Kaukorannan ansiokas aikaansaannos, on kyselyihinsä saapuneiden vastausten muodossa kartuttanut Kansankielen sanakirjan aineskokoelmia sadoillatuhansilla korvaamattoman arvokkailla sana- ja asiatiiedoilla ja siten piirtänyt nimensä lähtemättömästi suomen kielen tutkimuksen historiaan. Samalla sen omatkin tähänastiset numerot — jotka sisältävät yhteensä 616 isoa kvartosivua — muodostavat murretietoineen tutkijalle arvokkaan lähdeteksen, varsinkin sen jälkeen kun siihen vastedes toivottavasti on saatu jotenkin monistettu sanahakemisto.

Kotikielen Seuraa läheltä koskevia asioita käsittelee ns. *kansanperinnekomitean mielintö*, joka viime maaliskuun 16. päivänä annettiin valtioneuvostolle. Tämä (Virittäjässä 1951 ss. 163—208 julkaistu, prof. Kustaa Vilkuna puheenjohtajana valmistettu) asiakirja sisältää ansiokkaan, käytännöllisten mahdollisuuksien rajoissa järkevästi pysyttelevän suunnitelman suomen kieleen, kansanperinteeseen ja alkuperäisesti suomalaisen kirjallisuuden historian aineksiin liittyväksi lähivuosien keruu-, arkistointi-, tutkimus- ja julkaisuutoinnaksi. Tämä mielintö on puheenolevien tieteiden alalla meillä laatuaan ensimmäinen. Valtioneuvosto ei ole vielä sitä käsitellyt, mutta ensimmäisenä positiivisena seurauksena mielintön ehdotuksista on jo se, että paikan nimistön keruuseen on 1951-vuoden loppupuolikolta lähtien myönnetty huomattavasti suurempi määräraha. Kokonaisuudessaan toteutettuina komitean ehdotukset tietäisivät suurta edistystä kansallishumanististen tieteidemme vaiheissa. Kaikesta päättäen tähän asiaan on aihetta vastedes palata uudelleen Kotikielen Seurankin vuosikatsauksissa.

Kosketellakseni vielä lyhyesti seuramme harrastuspiirissä viime toimivuoden aikana tapahtunutta julkaisutoimintaa on ensimmäisenä mainittava *Nyky-suomen sanakirjan I osan* ilmestymisestä, joka oli viime syyskauden yleistä huomiota herättänyt kulttuuritapaus maassamme. Täten on ehtinyt toteuttamisasteelle monumentaalinen kansallisteos, jonka suunnitelmat jo vuosikymmeniä sitten olivat nuorekkaan ja intomiellisen keskustelun kohteina juuri tämän seuran piirissä ja jonka syntysanatkin lausui aikanaan Kotikielen Seuran esimies. Kaikesta päättäen nykypolvella on lähimmän vuosikymmenen kuluessa ilo saada tämä ensimmäinen suomalais-suomalainen yleisanakirja kokonaisuudessaan käyttöön.

Toinen merkkitapaus seuraamme lähinnä olevilla kirjamarckinoilla on viime Kalevalan päiväksi valmistunut prof. MARTTI HAAVION *Laulupuu*, joka herätti erinäisistä syistä vielä suurempaa huomiota kuin kansanaan Nyky-suomen sanakirja. Asiantuntijain arvostelu on ottanut Haavion restauroidut lyyrilliset muinaisrunot vastaan ihas-tuneesti. Kaikesta päättäen »Laulupuu» on oleva ensiluokkainen apuneuvo uuden, elävän harrastuksen havahduttamiseksi suuressa yleisössä ja varmaan opiskelevassa nuorisossakin suomalaista kansanrunoutta kohtaan, samalla kun se inspiroi tieteellistä tutkimusta uusilla, houkuttelevilla näköaloilla. Prof. Haavion lupaamaa vastaavalaista eepillisten runojen restauraatiokokoelmaa odotetaan sen vuoksi mitä parhain toivein.

Suurta kärsivällisyyttä vaatineen pellonparkauksen Kotikielen Seuran vainiolla on saanut suoritetuksi tohtori TAIMI METSIKKÖ julkaistessaan viime joulun alla väitöskirjansa »*Kirjasuomen opetus- ja koulusanasto* Agricolasta vuoden 1866 kansakouluasetukseen» — 314-sivuinen, tiivistä asiaa sisältävä teos, jonka aineksien keräys on edel-

lyttänyt monien tuhansien sivujen kuivan tekstierämaan huolellista läpikäilaamista. Kunnioitettava suomalaisen naisen sisunäyte ja aikakirjoihin kiitollisesti merkittävä palvelus sanastomme historian tutkimukselle!

Lopuksi meillä on viime vuoden tieteelliseen saaliiseen ilo lukea kaksi huomattavaa kielennäytekokoelmaa. Tutkijavete-raanimme, Kotikielen Seuran kunniajäsen prof. E. A. Tunkelo — apunaan nuoreman polven vepsän tuntija maisteri Reino Peltola — on SUST:n 100:ntena toimitteena julkaissut ja suomennoksin sekä selityksin varustanut E. N. SETÄLÄN ja J. H. KALAN yli 60 vuotta sitten keräämiä *Näytteitä äänis- ja keskivepsän murteista*, 621-sivuisen teoksen, joka tarjoaa uusia lisiä oman kielemmekin tuntemukselle niin tärkeän »itämerensuomalaiskielten sanskritin» tutkijoille. Maisteri Matti Liimola puolestaan on saattanut julkisuuteen ensimmäisen, vankan niteen prof. ARTTURI KANNISTO -vainajan 6-osaiseksi suunniteltua vogulin kielen näytteiden sarjaa: *Wogulische Volksdichtung* (I. Band, Texte mythischen Inhalts). Täten alkavat aueta koko maailman tieteen ulottuville Kotikielen Seuran toisen kunniajäsenen, sisukkaan suomalaisen tutkimusmatkailijan puolen vuosisadan takaisen, viime tingassa suoritettun uhratuvan materiaalinpelastustyön tulokset. Kansallisesta tutkimuksestamme kiinnostuneiden nykyisten opiskelijain kannattaa ottaa huomioon, että sellaisten, aikanaan Kotikielen Seuran intomiellisiin nuoriin kuuluneiden, ponnistuksia ja vaivoja pelkäämättömien ladun aukaisijoiden kuin Artturi Kanniston ansiosta kaikilla on tästedes tilaisuus omassa työkammiossaan päästä käsiksi inhimillisen kulttuurin syntyä ja oman kielikuntamme varhaishistoriaa valaiseviin kallisarvoisiin lähdeaineiksiin.

LARI HAKULINEN